

Snježana KORDIĆ

(Johann Wolfgang Goethe-Universität, Frankfurt am Main)

JEZIČNI NACIONALIZAM

Stjepko Težak: *Hrvatski naš (ne)podobni*. Školske novine, Zagreb, 2004.

Stjepko Težak je autor brojnih hrvatskih udžbenika za osnovne i visoke škole koji svake godine doživljavaju nova izdanja, autor je nekoliko priručnika za nastavnike, niza jezičnih savjetnika, redovito objavljuje u *Školskim novinama* namijenjenima učiteljima i učenicima, daje savjete u emisijama na radiju, što sve skupa znači da se radi o osobi koja oblikuje nove generacije, tisuće i stotine tisuća mladih ljudi koji pohađaju škole. Stoga je logično očekivati da Težakove knjige imaju znanstvenu pozadinu jer namijenjene su za obrazovanje mladih generacija. Međutim, sadržaj tih knjiga pokazuje suprotno: Težak pomoću njih ne prenosi učenicima znanja, nego nesmetano usađuje jezični nacionalizam. Tipična svojstva jezičnog nacionalizma su veličanje purizma, opsjednutost porijeklom riječi, populizam, poistovjećivanje nacije s jezikom, zastrašivanje pričom o ugroženosti jezika i nacije te pričom o stalnoj zavjeri nekih neimenovanih neprijatelja, krivotvorenje povijesti i opsjednutost vlastitom slikom povijesti, pripisivanje uloge paćenika sebi, svojoj naciji i jeziku, pripisivanje drugima uloge dežurnog krivca, političko diskvalificiranje neistomišljenika. Već svako pojedino od tih svojstava nespojivo je sa znanošću, a u Težakovim knjigama ih nalazimo sva u potpunosti primijenjena. Pokazat ćemo to na primjeru njegovog najnovijeg jezičnog savjetnika, sastavljenog od članaka prvenstveno objavljivanih u *Školskim novinama*. On je među hrvatskim jezikoslovcima pozitivno primljen: u trenutku završavanja pisanja ove recenzije objavljen je prikaz Ive Pranjkovića u *Vijencu* br. 263 koji završava riječima »*Hrvatski naš (ne)podobni* profesora Stjepka Težaka svesrdno preporučujem«. Par dana kasnije je Težak i ponovo izabran za člana suradnika HAZU.

Težak je svjestan da širi jezični nacionalizam jer na samom početku savjetnika kaže da ga neki optužuju »zbog jezičnoga nacionalizma, kao da je obrana nacionalnoga jezika jezični šovinizam« (6). Već u toj rečenici sugerira da jezik mora biti nacionalan, navodeći u nastavku kao dokaz Irce premda bi morao znati da oni govore engleskim

jezikom, koji nije jezik jedne nacije nego nekoliko nacija. Imenuje kao nacionalne jezike i francuski, njemački, iako je općepoznato da se tim jezicima služi više različitih nacija. Nešto kasnije čak i direktno poistovjećuje naciju s jezikom tvrdeći da »poistovjećivanje jezika s narodom ostaje značajkom hrvatske samosvojnosti do dana današnjega« (24). Takvim pisanjem kao da se ne javlja iz 21. stoljeća nego iz 19., kada je Karl Marx također poistovjećivao jezik i naciju. Znamo li da je Težak najveći dio svog života djelovao u sistemu koji se ideološki oslanjao na misao Karla Marxa, ne čudi ovakvo Težakovo rezoniranje jer mu je Marx očito ostao uzor. Težak je prespavao najmanje zadnjih pola stoljeća znanosti, otkako je poistovjećivanje nacije s jezikom potpuno odbačeno u svijetu.

U gornjem citatu pripisuje sebi obranu jezika, kao da netko drugi napada jezik sprečavajući ljude u Hrvatskoj da slobodno govore. Pritom je upravo Težak taj koji sprečava ljude u Hrvatskoj da slobodno govore jer im zabranjuje upotrebu uobičajenih riječi i nameće druge. On je taj pred kime treba braniti jezik. Kad Težak ne bi od jezika umjetno pravio problem, u Hrvatskoj bi se slobodno govorilo i pisalo, a tema jezika ne bi ni postojala. Ali Težaku je privid problema potreban da bi sebi mogao pripisivati ulogu branitelja i žrtve, pa problem izmišlja politiziranjem jezika. Ta preokupacija očituje se i u naslovu knjige, o kojem kaže: »odabrao sam (ne)podobnost jer je najprimjerenija mojoj namjeri da razmatrajući jezični problem odmah naglasim njegovu pretežito političku utemeljenost« (9). Znači, ako ne politizira, neće biti jezičnog problema, pa se zato Težak trudi da sve pošteno ispolitizira. Prvo to primjenjuje na naziv jezika, tvrdeći da je oznaka *naš jezik* politički uvjetovana: »kad nije bilo poželjno nazvati jezik hrvatskim [...], pribjegavalo se neutralnomu, *našem*« jeziku (10). Međutim, oznaka *naš jezik* nije uvjetovana politički, nego je to uobičajen naziv jezika kod mnogih naroda u svijetu: *The Cambridge encyclopedia of language* navodi da se jezik u mnoštvu naroda zove jednostavno *naš jezik* (D. Crystal, 1998, str. 287).

Suočiti se s činjenicama značilo bi odustati od politiziranja, a to Težak ne želi, pa stoga nastavlja u istom stilu: »Dok je naslov jezičnoga udžbenika *Naš jezik* bio neutralan i politički podoban, naslov *Hrvatski jezik* postao je sumnjiv, nepodoban i u službenoj uporabi nedopustiv« (10). Ali činjenice govore suprotno: sredinom 30-ih god. 20. st. osnovan je u Srbiji časopis *Naš jezik*, a u Hrvatskoj časopis *Hrvatski jezik*. Istovremeno je u Hrvatskoj osnovano i društvo *Hrvatski jezik*. Urednik časopisa *Hrvatski jezik* bio je Stjepan Ivšić. Osim toga, i Težak spominje da je izlazila *Hrvatska čitanka*, za 4. razred, 8. izdanje 1924., *Hrvatska čitanka*, za 3. razred gimnazije, 19. izdanje 1924./1925., *Hrvatska čitanka*,

za 1. razred gimnazije, 14. izdanje 1927. (33). I u drugoj Jugoslaviji izišla je npr. 1979. *Priručna gramatika hrvatskoga književnog jezika*, Težak je 1986. objavio knjigu *Sibilarizacija u suvremenom hrvatskom književnom jeziku*, katedra na Filozofskom fakultetu u Zagrebu godinama se zvala Katedra za suvremeni hrvatski književni jezik. Sve to proturječi njegovoj tezi o nedopuštenom nazivu hrvatski jezik.

Težakova metoda je da tvrdi neistine, a prešućuje istine. Govoreći o nazivu jezika prešućuje činjenicu da je danas u Hrvatskoj zabranjen naziv *srpskohrvatski jezik*. Prešućuje i činjenicu da je jedino taj naziv bio i ostao znanstveno opravdan jer Hrvati, Srbi, Bošnjaci i Crnogorci govore istim standardnim jezikom. Prešućuje da oznaka *srpskohrvatski jezik* ne znači unitarizam, nego znanstveni pristup jeziku. To što se usprkos znanosti oznaka hrvatski jezik pojavljivala i u prvoj i u drugoj Jugoslaviji, samo pokazuje da je čitavo vrijeme među lingvistima bilo onih koji su se bavili politiziranjem a ne znanošću.

Umjesto da kao doktor znanosti i sveučilišni profesor iznosi činjenice, Težak radije gradi mit o pačeništvu hrvatskih jezikoslovaca zbog navodne zabrane neznanstvenog naziva *hrvatski jezik*. Sebe rado vidi u ulozi žrtve, pa ponavlja na dva mjesta u knjizi (10, 33) da je 1973. njegova školska gramatika povučena iz prodaje: uvjeren je da je skriveni razlog bio naziv hrvatski jezik, iako je službeni razlog bio taj što je za ilustraciju pridjeva trpnog uzeo od bezbroj mogućih primjera takav primjer u kojem se, tipično za svaki nacionalizam, prikazuje vlastita nacija kao neka što je stoljećima bila mučena, mrcvarena, zatvarana, zatirana, pljačkana, bacana, treskana, nabijana, prikivana, ubijana itd.: »puk hrvatski... bio stoljećima *pljačkan* i *mrcvaren*, *ubijan* i *zatiran*... *bacan* ovamo i onamo, *treskan* o mletačke hridine i turske planine, na kolac *nabijan*, na galije *prikivan*, na trgovima *prodavan*« (10). Težak taj citat gleda »kao stvoren za didaktičko tumačenje stilske vrijednosti trpnoga glagolskoga stanja u hrvatskom književnom jeziku« (10). Međutim, takvim izborom primjera Težak usađuje učenicima tipični mit svakog nacionalizma da je vlastita nacija bila pačenik, žrtva izložena strašnim nepravdama koje je danas, naravno, potrebno ispraviti, i istovremeno pobuđuje neprijateljske osjećaje prema drugim nacijama. Stoga je zamjerka upućena Težakovoj gramatici bila sasvim opravdana. Težak je zloupotrebjavao školsku gramatiku, lingvističko i udžbeničko djelo, za propagiranje nacionalističke ideologije.

Isto čini i danas: pravi iluziju o tisućljetnom pačeništvu i jezika i naroda jer velika tema su mu nekakve povijesne »nevolje hrvatskoga jezika/naroda« (24). Kao što se iz citata vidi, pritom opet poistovjećuje jezik i narod ugrađujući u nove generacije takav svoj neznanstveni pogled. Laički pogled ima i na povijest, kojom je toliko zaokupljen. Neispravno pristupa povijesti iz današnje perspektive pa piše kao da su Hrvati postojali oduvijek (9), iako je u znanosti poznato da je hrvatska nacija formirana tek u 20. st., između dva svjetska rata. U 19. st. još nije postojala hrvatska nacija, Slaveni na Balkanu su tek kretali u proces pravljenja nacija, i bilo je raznih opcija o broju i obimu budućih nacija. Težak to ne spominje, nego o 19. st. ističe (19): »Štoviše Srpske narodne novine, s prilogom Srpski narodni list, uvjeravale su čitatelje da su svi Slaveni u Dalmaciji, Slavoniji, Hrvatskoj, čak i u Kranjskoj i Štajerskoj itd. - Srbi«. A prešućuje da je Ante Starčević uvjeravao da su svi ti Slaveni zajedno sa Slavenima u Srbiji - Hrvati. Uostalom, ni jedno ni drugo ne čudi kad se zna da je to doba pravljenja nacije: nacije još nisu formirane, moguća su razna rješenja. Samo netko tko neznački pristupa povijesti pa misli da je oduvijek bilo ovako kako je danas, može biti iznenađen što je u prošlosti bilo drugačije.

Kao što u Težakovim knjigama oduvijek postoji današnja hrvatska nacija, tako oduvijek postoji i jezik kojim govori samo ta nacija i koji se od pamtivijeka naziva hrvatski jezik. Činjenice i ovdje pokazuju suprotno od Težaka, i to u jednakoj mjeri činjenice iz prošlosti i iz sadašnjosti. Prije 1.100 godina nisu postojali različiti slavenski jezici, nego su svi Slaveni govorili jednim jezikom. Od onda je postepeno dolazilo do nastajanja razlika, što je kroz stotine godina dovelo do nastanka različitih jezika. To znači da nije prvo postojao nekakav čisti hrvatski jezik, koji se onda u dodiru s drugim jezicima slavenizirao pa mu se zato »lijepio« naziv slavenski jezik. A Težak upravo to tvrdi pišući kao da je hrvatski jezik oduvijek tu i da je nekada bio čist, a onda s prvim počecima pismenosti dolazi do vanjskih utjecaja pa su se »pridjevci *slovenskoga* podrijetla lijepili i uz mješanicu crkveno-slavensko-hrvatsku« (11). To je ujedno Težakovo objašnjenje zašto se jezik u prošlosti ipak nije nazivao hrvatskim.

Usprkos tome tvrdi i da je jezik »kroz sva stoljeća u nazivu zadržao i svoju hrvatsku odrednicu« (23). Laički prenosi današnje značenje riječi Hrvat u prošlost i poistovjećuje narod s jezikom, pa smatra dokazom »hrvatske pismenosti i književnosti« latinski natpis iz 888. godine da je Branimir vođa Hrvata (23). Dovoljno mu je da se riječ Hrvat spomene na latinskom ili na crkvenoslavenskom jeziku, pa da iz toga izvodi postojanje hrvatske pismenosti i književnosti 888. godine, iako ne

postoji nijedan tekst iz te »pismenosti i književnosti« u ono doba. Ne samo to, natpis na latinskom jeziku da je Branimir vođa Hrvata za Težaka je dokaz da je jezik »kroz sva stoljeća u nazivu zadržao i svoju hrvatsku odrednicu«, iako se u natpisu o Branimiru jezik ni ne spominje, a kamoli naziva hrvatskim imenom. Težak navodi i Bašćansku ploču kao dokaz da je jezik »kroz sva stoljeća u nazivu zadržao i svoju hrvatsku odrednicu«, premda se ni na njoj jezik ne spominje niti se naziva hrvatskim.

Dokaz mu je i kad prevodilac *Ljetopisa popa Dukljanina* »u 14. st. mjesto Slaven i slavenski dosljedno piše Hrvat i hrvatski pa i solunskoga Grka svetoga Ćirila proglašava Hrvatom« (24). Iz toga se, međutim, vidi da je naziv *Hrvat* i pridjev *hrvatski* imao onda drugo značenje nego danas, što je suprotno od dokaza da se današnji jezik današnjih Hrvata u 14. st. nazivao hrvatski.

Nakon izuma tiskarskog stroja pojavljuju se od 16. stoljeća rječnici i gramatike, ali nijedno od tih djela, na veliku Težakovu žalost, ne sadrži u naslovu oznaku hrvatski jezik, nego oznaku ilirski jezik, slovinski jezik, slavonski jezik ili sl. Nastojeći to po svaku cijenu uklopiti u nacionalno poželjnu sliku prošlosti, Težak tvrdi da su sve te oznake značile hrvatski jezik (13, 16-19). U znanosti je, međutim, poznato da je ilirski označavao štokavski jezik, i prema tome obuhvaćao sve koji govore štokavski, a ponekad je obuhvaćao i šire od toga, sve južne Slavene. Također je poznato da je naziv hrvatski jezik od 17. st. do sredine 19. st. bio ograničen na kajkavski, i time suprotstavljen štokavskom. Suprotstavljen je bio i nazivu slavonski jezik, koji je označavao štokavski. Stoga Težakova tvrdnja da su nazivi ilirski jezik, slavonski jezik, slovinski jezik, slovenski jezik itd. stoljećima značili isto što i hrvatski jezik nije točna. Zanimljivo je da Težak u završnoj rečenici poglavlja priznaje kako »nije teško zaključiti da se izraz ilirski jezik do Preporoda rabio kao istoznačnica [...] b) za štokavsko narječje, c) za sva hrvatska i srpska narječja« (22). A u čitavom poglavlju je prikazivao kao da se koristio »a) za hrvatski jezik u cjelini«.

Htio bi da je u 18. st. Reljković svoj štokavski jezik nazivao hrvatskim, ali činjenice govore suprotno, pa ih Težak želi prikazati kao »Reljkovićevo kolebanje između hrvatskoga i srpskoga, te dalmatinskoga i bosanskoga jezika« (12). Međutim, Reljković se uopće ne koleba između hrvatskoga i srpskoga, nego kao i drugi pisci iz 18. st. hrvatskim ne naziva svoj štokavski, nego njemu strani jezik - kajkavski. U svojoj gramatici *Nova slavonska i nimacska gramatika* 1767. slavonski jezik razlikuje od hrvatskoga, dalmatinskoga,

poljskoga, češkoga i njemačkoga. Za Reljkovića su slavonski (štokavski), hrvatski (kajkavski), dalmatinski (čakavski), poljski i češki različiti slavenski jezici i različiti narodi. Kako bi Reljkovića prikazao kao kolebljivca koji za jedan te isti jezik koristi sad oznaku hrvatski, sad oznaku srpski, sad neku treću oznaku, Težak tvrdi i da se Reljković u izdanjima *Satira* koleba između dalmatinskoga i bosanskoga. Međutim, ni tu se ne radi o kolebanju jer Reljković nabrajajući jezike nabraja u jednom te istom izdanju *Satira* i dalmatinski i bosanski, što znači da ih smatra dvama različitim jezicima.

Težak uvjerava čitatelje da se Reljković koleba jer su Slaveni mijenjali »podaništvo franačko, bizantsko, mletačko, tursko, austrougarsko, jugoslavensko« (12). Usput rečeno, ovdje se malo previše zanio u ulogu žrtve jer kad kaže da su Slaveni bili u jugoslavenskom podaništvu, ispada da su bili podanici sami sebi. I kakve veze ima sve to s Reljkovićem? Zašto ne kaže znanstveni odgovor, koji glasi da u 18. st. još nisu postojale nacije, pa tako ni hrvatska nacija, nego se stanovništvo definiralo geografski, prema regijama, ili na drugi način. Zato je sasvim prirodno što je Reljković sebe smatrao Slavoncem, a ne Hrvatom. To nema veze s Težakovim »podaništvima«. Riječ Hrvat je u ono vrijeme značila nešto drugo nego danas. U ono vrijeme još nije postojao ni standardni jezik: kajkavska regija je govorila kajkavski, čakavska čakavski, štokavska štokavski, što znači da nije postojao nadregionalni jezik koji bi obuhvatio sve slojeve stanovništva. Stoga je prirodno što Reljković razlikuje kajkavski kao hrvatski jezik, čakavski kao dalmatinski jezik i štokavski kao slavonski jezik. Umjesto da kaže istinu, Težak želi i Reljkovića ispolitizirati kao nekoga tko je politički plivao. Kaže da od pamtivijeka do danas »političke (ne)prilike činile su hrvatski jezik i podobnim i nepodobnim« (12). Ali o takvoj nepodobnosti i tlačenju jezika ne može biti ni riječi: narod je očito čitavo vrijeme govorio nesmetano. Da nije, odavno bi postali govornici nekog drugog jezika (turskog, njemačkog, mađarskog, talijanskog), a ne bi sve do 20. stoljeća u narodu opstali i čakavski i kajkavski i štokavski.

O Kukuljeviću Sakcinskom u 19. st. Težak kaže: »Očito se pridjev horvatski odnosi na kajkavštinu, a horvatski i slavonski i na kajkavštinu i na štokavštinu« (29). Zašto ne kaže jasno da je slavonski značio štokavski, a hrvatski kajkavski? Postoji niz potvrda da je tako bilo i u 19. st., npr. 1831. prevodi se sa štokavskoga na kajkavski pod nazivom »Iz Szlavonzkoga na Horvatzki Jezik« (M. Grčić, *Književna republika* 1/2, 2006, 169). Težak ne spominje te činjenice ni kad ističe da je Kukuljević Sakcinski upotrijebio u Saboru pridjev hrvatski 1843. i 1847., kao što u tom kontekstu ne spominje ni da je 1843. Beč zabranio pridjev ilirski

(28). Navodi kako Kukuljević prvenstveno koristi izraze naš jezik, materinski, narodni zato što »je njihova prevlast nad pridjevom hrvatski karakteristična za utopiju hrvatskih iliraca o ilirskom jeziku, što će s jedne strane otvoriti put prema poistovjećenju hrvatskoga i srpskoga jezika, a s druge strane olako prihvaćanje općih, neutralnih oznaka (materinski, narodni, naš) zbog povremene političke nepodobnosti naziva *hrvatski jezik*« (29). Prešućuje da je habsburška zabrana naziva *ilirski* bila presudna da se počnu širiti neke druge oznake za jezik, pa tako i oznaka *hrvatski*. Težak čak pokušava spriječiti da netko samostalnim razmišljanjem dođe do tog zaključka jer kaže »da su ilirski jezikoslovci svoje gramatike i rječnike nazivali ilirskima, a ta u jezikoslovlju već odavna uobičajena praksa produžila se i nakon zabrane ilirskoga imena« (30). Pritom mu proturječe njegovi vlastiti primjeri koje navodi kao ilustraciju. Naime, svi koji sadrže naziv ilirski izišli su prije zabrane ilirskog imena, dok je poslije zabrane objavljen samo pretisak ili nastavak (druga knjiga), a svi koji imaju naziv hrvatski izišli su nakon zabrane ilirskog naziva (30). Težak uz ime A. Mažuranića piše »A. Mažuranić uskoro zamjenjuje ilirsko ime hrvatskim« (30), a vidi se da je baš zabrana ilirskog naziva u tome odigrala presudnu ulogu jer godine izlaska njegovih knjiga pokazuju da je prije zabrane koristio naziv ilirski, a na naziv hrvatski je prešao tek nakon zabrane ilirskog imena. Sve to Težak ne želi priznati, pa prešućuje i pokušava zataškati. Čak tvrdi suprotno: »nakon zabrane ilirskoga imena nasuprot nazivu hrvatski jezik sve češće se pojavljuje *srpski jezik*, i to u nizu inačica: hrvatski ili srpski, hrvatsko-srpski, srpsko-hrvatski, srpskohrvatski, hrvatskosrpski« (31). A njegov vlastiti tekst na prethodnoj stranici pokazuje da zabrana nije doprinijela nestajanju, nego širenju naziva *hrvatski*. Zabrana ilirskog imena doprinijela je i širenju dvodijelnog naziva, i to prvo u gramatikama zagrebačkih autora. To znači da je dvodijelni naziv više u skladu s tradicijom hrvatskih gramatičara nego srpskih. U citatu gore Težak tvrdi da su dvodijelni nazivi isto što i naziv *srpski jezik*. Time kaže da dvodijelne oznake u naslovima njegovih knjiga izišlih od 1964. do 1990. *Govorne vježbe u nastavi hrvatskosrpskog jezika, Kontrolni zadaci u nastavi hrvatskog ili srpskog jezika, Priručnik za nastavnike uz vježbenicu u nastavi hrvatskog ili srpskog jezika Naš jezik*, od kojih je prva objavljena u barem sedam izdanja, treba čitati kao *srpski jezik*? To bi značilo da je Težak 26 godina intenzivno radio na unapređivanju nastave srpskog jezika.

Prešućuje i da je sabor u Zagrebu 1861. godine, kada je prvi puta odlučivao kako nazvati jezik, izglasao naziv *jugoslavenski jezik*. Ne

kaže ni da je Beč odbio taj naziv jezika, i da je to također utjecalo da se počnu širiti druge oznake. Tehniku prešućivanja kombinira s iznošenjem neistina: tvrdi da »je ilirski pokret zamrsio svijest o jedinstvenom narodnosnom imenu jezika u Hrvata« (28), iako činjenice pokazuju da »jedinstveno narodnosno ime« uopće nije postojalo, niti je postojala svijest o njemu, niti je postojala hrvatska nacija. Stoga ilirski pokret nije mogao »zamrsiti« nešto čega uopće nije ni bilo. O ilircima kaže da »utrjavši u 'ilirsko narječje'« i srpski jezik, ipak nisu uspjeli prigrnuti većinu Srba, a s njima ni njihov jezik (18) - ovdje Težak ponovo poistovjećuje naciju s jezikom tvrdeći da svaka nacija mora imati različit jezik, što nije točno.

Svatko tko je imalo objektivn svjestan je velikih zasluga iliraca jer njima se duguje standardni jezik: oni su jezično različite regije povezali nadregionalnim štokavskim jezikom. Ali Težak i to prešućuje. Pritom se ne može reći da mu ta činjenica nije poznata jer desetke stranica kasnije u knjizi, u poglavlju gdje se riječ ilirac ne pojavljuje nijedanput, usputno kaže o onom vremenu: »Nakon uvođenja štokavštine kao temeljca zajedničkomu jeziku svih Hrvata« (50). Težak ne samo da to kod iliraca prešućuje, nego ilirce opisuje kao nekoga tko je »zamrsio«, »utrjavao«, tko je »mrki oblak«: »Uskoro će se nad hrvatski jezik mrko nadviti ilirski oblak čija će propast otvoriti mjesto još mrkijoj naoblaci, sudaru hrvatskoga i srpskoga značaja u jeziku Hrvata« (27). Ključ netrpeljivosti kod Težaka je što on silom želi da Hrvati i Srbi govore različitim jezicima, a ilirci su za standardni jezik uzeli isti onaj koji je uzeo i Vuk Karadžić. Zbog toga danas i Hrvati i Srbi (i Bošnjaci i Crnogorci) imaju isti standardni jezik. Objektivno gledano, to nema nikakvih negativnih posljedica, nego samo pozitivnih, kako pokazuje i primjer mnoštva drugih nacija u svijetu koje imaju isti standardni jezik a svejedno su različite nacije i imaju različite države. Ali Težak nije objektivn, ne želi vidjeti stvarnost onakvom kakva jest pa zato krivotvori i sadašnjost i prošlost. Da je Težak neki anonimni pojedinac, onda to ne bi bilo vrijedno spomena jer pojedinac ima pravo živjeti u svom ishaluciniranom svijetu. No, Težak je javni djelatnik koji svoje halucinacije usađuje u stotine tisuća mladih ljudi. Aksiom mu je da Hrvati i Srbi govore različitim jezicima, ni ne pokušava to dokazivati, nego podrazumijeva da je to neupitno. A ako netko navodi znanstvene dokaze protiv toga, onda Težak ne uzvraća znanstvenim protudokazima jer ih nema, nego prebacuje na teren politike. Ne nudi argumente nego »sudbinsku značajku hrvatskoga jezika: probijanje između njegove političke počudnosti i nepočudnosti, koje se nastavlja i u slobodnoj državi Hrvatskoj«, gdje »pojedinci koji su nekoć podržavali ideju jezičnoga srpsko-hrvatskoga bratstva i jedinstva

ponovno joj se vraćaju« (6). Pritom ne imenuje o kome je riječ, nego sugerira nekakvu tajnu i trajnu zavjeru. Politizira tako što ubacuje ideju bratstva i jedinstva iako ta politička ideja nema nikakve veze s lingvističkom konstatacijom da Hrvati i Srbi govore istim jezikom. I Irci govore engleskim jezikom, a sigurno se pritom ne radi o ideji bratstva i jedinstva. Umjesto da iznosi lingvističke činjenice kako bi se očekivalo od doktora filologije, Težak pokušava spriječiti njihovo iznošenje tako što im pripisuje političke etikete. A upravo je Težak taj koji je do kraja ispolitiziran. Ako netko ne misli kao on, za takve Težak ima formulu da su »zatočnici i zatočenici jezičnoga unitarizma« (6). No, čak i njegova vlastita knjiga mu proturječi. Naime, Težak piše da »kad je jezični jugounitarizam kulminirao 1954. na tzv. novosadskom dogovoru, nametnut je zajednički srpskohrvatski (Novi Sad), hrvatskosrpski pravopis (Zagreb, 1960)« (44). Budući da Težak Novosadski dogovor i zajednički pravopis naziva kulminacijom jezičnog jugounitarizma, potvrđuje da jezičnog unitarizma uopće nije ni bilo. Jer Ljudevit Jonke je s Mihailom Stevanovićem bio urednik zajedničkog pravopisa i pohvalno je pisao o pravopisu i prije njegovog izlaska i poslije. Pravopis nije bio nametnut, nego je dogovaran na sjednicama pravopisne komisije o kojima je Jonke kao član te komisije redovito pozitivno izvještavao u časopisu *Jezik*. Ni Novosadski dogovor ne sadrži nijedan znak jezičnog unitarizma. Naprotiv, on je i formalno potvrdio ravnopravnost hrvatske i srpske varijante, ijekavice i ekavice, latinice i ćirilice, dvaju glavnih standardoloških središta (Zagreba i Beograda), poštivanje originalnih tekstova pisaca, zatim da izradu pravopisa, rječnika i dr. ravnopravno oblikuju sveučilište u Zagrebu, Beogradu i Sarajevu, akademija u Zagrebu i u Beogradu, Matica hrvatska i Matica srpska te da se njihovi zajednički nacrti podnose na diskusiju društvima književnika, novinara, prosvjetnih i drugih javnih radnika. Umjesto da podsjeti na te činjenice, Težak ponavlja neistinitu priču o jezičnom unitarizmu koja služi za učvršćivanje nacionalističkog stereotipa o Hrvatima kao jadnim mučenicima i Srbima kao zlim mučiteljima. I o rječniku dviju matica koji je nastao kao rezultat Novosadskog dogovora Težak tvrdi bez dokaza da je bio unitaristički (146). A stvarnost pokazuje suprotno, u što se može uvjeriti svatko tko zaviri u taj rječnik. Izišao je istovremeno u dvije ravnopravne verzije, od kojih je jedna bila na ijekavici i latinici i izišla u Zagrebu. Navodio je ravnopravno i one riječi koje su tipičnije za jednu odnosno za drugu varijantu, čak je i u rečenicama koje objašnjavaju značenje riječi navodio obje varijantske mogućnosti.

Težak kaže da oni koji tvrde da Hrvati i Srbi govore istim standardnim jezikom »zaboravljaju da se hrvatski jezik ne može ni zamisliti bez spoznaje o hrvatskoj kajkavštini i čakavštini, koje su dale i daju prinos ne samo hrvatskoj kulturnoj baštini, nego i standardnom hrvatskom jeziku, a ne mogu se nikakvim jezikoslovnim doskočicama uključiti u srpski standardni jezik« (6). Međutim, činjenica je da je standardni jezik i u Hrvatskoj i u Srbiji štokavski. To ne odgovara Težakovoj želji da Hrvati i Srbi govore različitim jezicima. Zato svoju želju pokušava prikazati kao stvarnost tako što daje neproporcionalan značaj zanemarivom udjelu kajkavskih i čakavskih elemenata u hrvatskoj varijanti i istovremeno potiskuje u drugi plan činjenicu da je standardni jezik u Hrvatskoj štokavski. Usput rečeno, i u nacionalnim varijantama drugih policentričnih jezika ima elemenata iz lokalnih dijalekata kojih nema u ostalim varijantama istog jezika pa je svejedno riječ o jednom standardnom policentričnom jeziku. U istom citatu Težak ima i niz drugih demagoških izjava: ako se konstatira da Hrvati i Srbi govore istim jezikom, kaže da je to »doskočica« pomoću koje se »uključuje u srpski standardni jezik«. Kao da lingvistika ima nekakav tajni interes za konstatacijom o zajedničkom jeziku pa poseže za doskočicama kako bi široko zastupano nacionalističko stajalište da Hrvati i Srbi govore različitim jezicima dovela u pitanje. Težak piše i kao da postoji neki srpski jezik odvojen od hrvatskog pa se radi na uključivanju jednog u drugi. Međutim, ne postoji jedan srpski i jedan hrvatski jezik, nego je to isti policentrični srpskohrvatski jezik. A Srbi govore varijantu tog jezika kao što i Hrvati govore varijantu tog jezika, i svaka nacionalna varijanta se autonomno kodificira kao što je to slučaj i s mnogim drugim varijantama u svijetu.

Težak koristi teoriju o nekakvim zavjerama, koja je stalni element nacionalističke ideologije, pa piše kao da postoji neki vanjski politički interes za tvrdnju da je srpskohrvatski jedan policentrični jezik. Teorija o zavjeri mu treba kako bi čitatelje skrenuo od pomisli da zaključak o jednom policentričnom srpskohrvatskom jeziku dolazi zbog znanstvenih činjenica. Također želi skrenuti od pomisli da prihvaćanje tih činjenica nema nikakvih političkih posljedica: države i nacije i dalje postoje bez obzira što govore isti jezik kao neke druge nacije u drugim državama. Politički se ništa ne dobiva kad države govore različitim jezicima. Nikakva prednost ne bi nastala ni za hrvatsku državu kad bi njeni stanovnici zaista govorili jezikom različitim od svih drugih država, i kad bi današnje izjave o različitosti jezika bile opravdane.

Stalni element nacionalističke ideologije je i opsjednutost porijeklom. Poput nacističkih purista, Težak je opsjednut porijeklom riječi, etimologijom, što i sam priznaje: »počesto posižem i za etimološkim podacima« (5). Traga za hrvatstvom riječi u prošlosti, iako tako nešto ne može postojati

već i stoga što Hrvati postoje tek od nedavno. Pa ipak, Težak želi da se čistima smatraju samo one riječi za koje on izjavi da imaju hrvatsko porijeklo. Takve riječi smiju se i dalje koristiti u Hrvatskoj, a druge bi trebalo nekako ukloniti. One nam »nisu prijeko potrebne« i »njihovom neuporabom standardni jezik ne bi previše gubio« (176). U lingvistici je poznato da puristička nastojanja slabo utječu na jezik, a i Težak je donekle svjestan svojih sumnjivih izgleda na uspjeh jer o vlastitim čistkama kaže »Ali - čini se - uzalud« (5). Međutim, purizam ima drugi učinak: povećava nacionalizam jer uči da se sve klasificira kao hrvatsko ili kao nehrvatsko i da se sve što navodno dolazi iz vlastite nacije proglašava dobrim, dok se ono što dolazi iz drugih nacija proglašava štetnim i zlim. Zato Težak svesrdno zastupa purizam.

U tom stilu piše o riječima iz engleskog jezika poput *biznis*, *spikerica*, *supermarket*, *lobi*, *spozor*, *internet*, *skaner*, *vokmen*, *šoping* da su »prijetnja«, »nevolje«, da »ugrožavaju« (6). Ponavlja dva puta (6, 39) »ne bi se moglo reći da je ugroza francusko¹¹⁶ ili njemačkoga jezika engleskim jednaka ovoj našoj hrvatskoj«. Jer »čak ni mali jezici nemaju utega kakav je naš srpskohrvatski ili hrvatskosrpski« (39). Time kaže: srpskohrvatski je kriv za sve, pa i za današnji ulazak engleskih riječi. To je još jedan stalni element nacionalističke ideologije: svojoj naciji se pripisuje uloga žrtve, a drugoj naciji se pripisuje uloga dežurnog krivca. Budući da je u našem slučaju dežurni krivac srpska nacija, na meti su i svi nazivi u kojima se ona spominje. Dovoljno je da neki naziv sadrži i srpsku komponentu pa već može poslužiti kao dežurni krivac. Osim toga, Težak piše kao da se podrazumijeva i da je dokazano da nam je srpskohrvatski jezik uteg. Kao da je Austrijancima uteg to što govore njemački ili Ircima to što govore engleski. To nije uteg, nego je prednost jer se mogu sporazumijevati na svom jeziku s većim brojem ljudi. Težak zaboravlja i da je dvodijelni naziv *srpskohrvatski* ustupak hrvatskom nacionalizmu. U svijetu se jezici češće nazivaju samo po jednoj naciji, npr. francuski, njemački, a ne francuskobelgijski, njemačkoaustrijski. Taj ustupak uvođenju i hrvatske komponente u naziv ima malu praktičnu manu jer je dvodijelni naziv nešto duži od jednodijelne oznake *srpski*, ali je lingvistički ispravan: njime se također kaže da se radi o jednom jeziku, a odmah se iz naziva vidi i koje područje taj jezik pokriva jer su imenovani njegovi rubovi. Prema dvodijelnom modelu imenovanja prostor između rubova (u našem slučaju BiH i Crna Gora) uključen je u isti jezik pa naziv nije potrebno dodatno produžavati stavljanjem i treće i četvrte komponente u njega. Usprkos spomenutom ustupku hrvatskom nacionalizmu, on kao i svaki nacionalizam ne reagira smirivanjem na ustupke, nego ga oni navode da traži još. To neutaživo zahtijevanje je

osnovno svojstvo svakog nacionalizma. Njegov novi zahtjev je da se mora govoriti o različitim jezicima i da svaki od njih mora nositi naziv jedne nacije. Taj zahtjev, međutim, nije znanstveno utemeljen i zato ga lingvistika odbacuje.

Težak se žali kako nedavno u razgovoru s učenicima »na pitanje: 'Zašto ste svom listu dali engleski, a ne hrvatski naslov?' mladi je član uredništva, ne trepnuvši okom, ispalio: 'Zato što je engleski ljepši nego hrvatski.' Takvo javno podcjenjivanje vlastitoga jezika prije petnaestak godina na njegovoj gimnaziji bilo bi nezamislivo« (34). Time Težak kaže da je naš jezik bio u boljoj situaciji u bivšoj Jugoslaviji. A inače se tuži da je u ono vrijeme bilo užasno.

Ne može shvatiti izjavu »učenika Hrvata da mu je engleski jezik ljepši od hrvatskoga kad je čovjeku prirodno da ljepšim jezikom smatra svoj« (6). A već u sljedećoj rečenici je u kontradikciji sa samim sobom jer kaže da »nema lijepih i ružnih jezika« (6). Osim toga, i za samog Težaka očito postoje lijepi i ružni jezici, samo što je njegov ukus suprotan ukusu citiranog učenika Hrvata. To se vidi iz izraza koje Težak koristi kad govori o anglicizmima: oni »zasipaju«, »skakavačkom najezdom ulijeću«, »bombardiraju mutavim promidžbenim krikom«, »u polutanskim izgovornim inačicama«, »ne samo da nam nisu potrebni, nego su i ozbiljna prijetnja da nam iz jezičnoga standarda, a da o razgovornom stilu i ne govorimo, potihom nestanu hrvatske riječi« (38-39).

Kako bi promijenio ukus svoje okoline i razvio odbojnost prema riječima koje proganja, Težak je rječnike stranih riječi prekrstio u rječnike tuđica (92). Poznato je da je nacionalistima omiljen izraz *tuđica* jer izrazi *strane* riječi ili *posuđenice* ne naglašavaju u tolikoj mjeri zahtjev za nekorištenjem takvih riječi, dok je za ono što je tuđe odmah jasno da se ne smije uzimati. Težak se žali: »tuđi su nam jezici napučili« rječnike (177). A sve što je tuđe negativno mu je već samim tim što je tuđe. Naspram *tuđice* ima *našice* (178). One su »dobre hrvatske riječi« (146). Dobre su mu već samim tim što su hrvatske. Takva podjela na tuđe i hrvatsko uz izjednačavanje tuđega s negativnim a hrvatskoga s pozitivnim je nacionalizam u najčistijem obliku. Ističe »dvije zanimljive našice«: *spominčikati se* i *ljudikati*, a ovaj zadnji izraz mu je osobno »najdojmljiviji, najsnažniji« (178). Ovdje se možemo sjetiti one izreke da se o ukusima ne diskutira. Bilo bi poželjno da se i Težak toga ponekad sjeti pa da svoj jezični ukus prestane nametati drugima.

On riječi prikazuje kao napadače koji nasrću, a sebe prikazuje kao branitelja koji »naravno, često se i odlučno suprotstavljam inojezičnim nasrtajima na hrvatski jezik« (5). Ispada da netko izvana napada Hrvate, a Težak ih brani. Ali suprotno je istina: Hrvati samoinicijativno i dobrovoljno uzimaju riječi iz drugih jezika, koriste ih, i one time postaju njihove riječi. A

Težak je taj koji napada Hrvate zato što sasvim prirodno koriste riječi. On je taj koji ima bolestan odnos prema riječima, čega je i sam svjestan kad priznaje da proganjanje tuđica doduše jest ksenofobija, ali on ih proganja »ne zbog ksenofobičnog proganjanja svake tuđice« (5).

U Težakovoj apokaliptičnoj viziji mi »nepotrebnom tuđicom tjeramo u zakutak, zaborav, zabran« prefiks *protu-* koristeći »nepotrebnu tuđicu« *anti-* (5). O tim prefiksima on kaže »opravdano se pitam« zašto ljudi koriste *anti-*, a ne *protu-* ne samo za spajanje s riječima stranog porijekla pa nastaje *antifašist*, nego i za spajanje s riječima domaćeg porijekla pa nastaje *antiratni* umjesto *proturatni* (5). Iako Težak svoje pitanje proglašava opravdanim, ono to uopće nije jer odgovor je poznat lingvistima, pa bi i Težak kao doktor lingvistike odgovor morao znati. Ljudi koriste *anti-* u oba slučaja zato što si žele pojednostaviti upotrebu i zato što ne dijele riječi poput Težaka na našice i tuđice. Najčešće ni ne znaju da je neka riječ stranog porijekla jer navikli su na nju u upotrebi, pa im je time domaća.

Za Težaka je upotreba riječi engleskog porijekla »pomodarstvo i snobizam« (34). Oba izraza imaju negativno značenje, pa ih je Težak ciljano odabrao kako bi negativno žigosao korištenje riječi iz engleskog jezika. Kad bi bio donekle lingvistički obrazovan, znao bi da je uzrok korištenju engleskih riječi u mnoštvu jezika svijeta prestižna funkcija koju engleski jezik ima već stotinjak godina. Osuđuje kod Hrvata »bijeg od materinskoga u engleski jezik« (35). No taj bijeg nimalo ne čudi kad se zna što od jezika u Hrvatskoj rade Babić, Težak i drugi hrvatski jezikoslovci zadnjih petnaest godina. Umjesto da se prepuste njihovom mučenju, mladi se odlučuju za engleski jezik, kojeg zato Težak gleda kao nasrtljivca i pita se »kako će se mlado biće suprotstaviti najezdi angloamerikanizama« (35). Težak prigovara mladima i što se »ne usuđuju na Eurosongu [...] nastupiti s 'popijevkom' na hrvatskom jeziku« (35-36).

Nije sklon ni intelektualcima, a pogotovo mu stručnjaci nisu dragi: »prisvajanju tuđih riječi, uz neznalice, oduvijek su kumovali i školovani ljudi, stručnjaci, koji tuđim jezicima pothranjuju vlastitu taštinu, prezir prema prostom puku« (39). Tvrdi da stručnjaci preziru prosti puk, a sebi prisvaja ulogu zaštitnika prostog puka. Takvo Težakovo pisanje je populizam, što je još jedno stalno svojstvo nacionalizma, jer poznato je da se među osnovna obilježja desnopopulističkog pisanja ubrajaju pozivanje na prosti puk, antiintelektualna usmjerenost, netolerancija i odbojnost prema stranome, ksenofobija, sanjanje o dobrim, starim vremenima, dijeljenje povijesti i društva na dobro i zlo, korištenje dežurnih krivaca i teorije o zavjerama. Nabrojana obilježja su ujedno osnovna svojstva Težakove knjige.

Stranog porijekla je niz riječi koje svakodnevno koristimo poput *telefon, televizor, parking, mobitel*, a Težak tvrdi da se oni koji koriste takve riječi »oportunistički dodvoravaju vlastodršcima i svjetskim moćnicima« (39). Tko se ne želi »oportunistički dodvoravati vlastodršcima i svjetskim moćnicima«, treba dakle prestati koristiti *mobitel*. Težak o takvim riječima kaže da »njihovom neuporabom standardni jezik ne bi previše gubio« (176). Kako bi nas u to uvjerio, nudi u zagradama svoje zamjene i kaže »zamjene navedene u zagradama pokazuju da nam navedene posuđenice nisu prijeko potrebne. Naši stručnjaci (i nestručnjaci) olako daju prednost tuđicama« (176). A kad bi prestali »olako davati prednost tuđicama« i počeli koristiti Težakove zamjene, onda bi to izgledalo ovako: prema Težakovim zamjenama šef sekretarici više ne *diktira*, nego joj *kazuje u pero*; sekretarica više ne spominje njegove *aluzije*, nego njegovo *riječima posredno ciljanje na koga ili što*; šef ne ide *telefonirati*, nego *telefonom se sporazumijevati* (176).

To Težak smatra popravljanjem standardnog jezika, a sebe gleda kao popravljачa jer kaže: »jesmo za standarde i u životu, i u školi, i u jeziku, ali za one koji popravljaju, unapređuju, usavršavaju život, školu i jezik« (93). Kako izgledaju Težakove popravke standardnog jezika pokazuje i njegova »jezikoslovna nizanka o glagolima govorenja, izricanja, priopćavanja, pripovijedanja« jer nju završava tako što nudi svoj niz »standardnojezičnih riječi izricanja«, a među njima su *bleknuti, bečati, gakati, hrzati, mrndati* (179-180).

Kritizira da »se često bez potrebe čuje anglizam *imidž*« (144). Ali želi se pokazati i umjerenim pa ne zabranjuje potpuno televizijski *ekran*, iako na prvo mjesto stavlja televizijski *zaslon* i sam koristi zaslon, a ne ekran (37). Težakova metoda je da prihvaća i primjenjuje sve Babićeve nasilne promjene u jeziku, a kod jedne kaže da je moguće i drugačije kako bi na taj način došao na glas kao umjereni predstavnik hrvatskih jezikoslovaca. Napravi sto koraka u jednom smjeru, a koračić u drugom da bi nastala iluzija razlike naspram Babića, iako u stvarnosti te razlike nema: obojica zajedno s drugim hrvatskim jezikoslovcima stalno galopiraju u istom smjeru.

Poput Babića, Težak zagovara i koristi *šport*. Žali se da »otkako su snošljiviji jezikoslovci u pravopisu dopustili dvostrukosti - *šport* i *sport*, sve više zaljubljenika u *sport* odbacuje *šport*, djelomice zbog nostalgije za srpskohrvatskim jezičnim vremenima« (36). Upotrebu uobičajenog oblika *sport* želi ukloniti tako što je žigoše kao nostalgiju za srpskohrvatskim vremenima. To je tehnika koju koristi u čitavoj knjizi: nema lingvističkih argumenata, pa politizira. Poziva se na hrvatstvo pripisujući ga »hrvatskom *športu*« (36). Međutim, ne može Težak određivati što je hrvatska riječ, nego to određuje masa govornika. Nije dovoljno da on neku riječ proglasi

hrvatskom, nego proširenost upotrebe pokazuje što je hrvatsko. A *šport* očito nije hrvatski kad ga ne koristi većina Hrvata. Težak u svojoj knjizi uporno piše *šport*, čime je u suprotnosti s jezičnom praksom većine Hrvata. Nitko mu i ne brani da tako radi, ali on zabranjuje drugima, i u tome je problem. Redovito upotrebljava i *glede*, primjenjuje i druge Babićeve promjene riječi i pravopisa. Svima njima je zajedničko da nisu u skladu s općeproširenom jezičnom praksom. Težak je izričito protiv onoga što je prošireno, npr. priznaje da »često slušamo: 'Lijepo smo se napričali'«, a on to proglašava primjerom »nepotrebne uporabe glagola *pričati*« (154). O suprotstavljanju jezičnoj praksi poznato je da predstavlja jedno od osnovnih svojstava purističke ideologije, koja je oruđe nacionalizma.

Težak je i protiv proširene riječi *dućan* jer sve dućane vidi kao »turske dućane« (36). Nema prijateljski odnos ni prema *krevet*u, *čamcu*, *čekiću*, *baklavi*, *ćevapu*, *katu/spratu* - užasnut je tim »bezbrojem uljeza koji su nam istisnuli i u povijesne i narječne rječnike gurnuli iskonski hrvatske riječi« (40). Zaboravlja da riječi ne mogu biti uljezi jer one nisu živa bića. Nisu riječi odlučile ući u neki jezik, nego su govornici tako odlučili, i to hrvatski govornici. Riječi ne mogu same sebe nametnuti, nego ih govornici uzimaju, koriste i time prihvaćaju kao svoje. One tako postaju domaće riječi.

O riječima *neizvjestan* i *neizvjesnost* navodi da se »u hrvatskom tisku, na TV i radiju često čitaju i čuju«, što Težaka ispunjava nezadovoljstvom jer o tim riječima kaže »rusizmom se smatraju« (161). Nije napisao »smatram« nego »smatraju se« kako bi sugerirao da je to smatranje općeprošireno. Međutim, masa govornika u Hrvatskoj te riječi ne smatra rusizmima, nego ih koristi kao udomaćene riječi. Toga je i Težak svjestan jer napisao je da su česte u hrvatskim medijima, pa ipak kaže »da nam u standardnom jeziku taj rusizam nije od prijeke potrebe« (162). Želi nametati svoj ideološki motiviran ukus svima: »Posebice je šteta što se izbjegava naš pridjev *nepredvidiv* u ovakvim sintagmama: *Nepredvidiv* je: rezultat utakmice [...] U takvim i sličnim primjerima naši pisci i govornici olako napišu ili izuste: *Neizvjestan* je« (162). No, govornici očito razlikuju između *neizvjestan* i *nepredvidljiv*, pa npr. za rezultat kažu da je *neizvjestan*, a za čovjeka da je *nepredvidljiv*. Njima je očito i *neizvjestan* naš pridjev, sa svojim mjestom u jeziku, kao što im je i *nepredvidljiv* naš pridjev.

Kaže da čovjek kod jezika ne smije zastupati »tvrdo osobno stajalište«, koje glasi: »Pravilno je kako ja govorim pa to vrijedi za sve nas« (170), a upravo Težak se drži tog stajališta. Svjestan je da »jezik jest zajedničko dobro« (170), pa ipak ga pokušava rezati po svom

osobnom ukusu kao da nije zajedničko dobro. U definicijama standarda koje je naveo iz domaćih rječnika piše da je standard tipični oblik proizvoda, klasični primjerak, prosjek itd. Težak sažima te definicije tako da iz svog sažetka izbacuje navedene odrednice, a ostavlja odrednice »norma i propis i pravilo i uzor« (92). Jasno je da stoga ima potpuno izokrenuto shvaćanje standardnog jezika: dok je standardni jezik ono što je općeprošireno u upotrebi, i upotreba je ta koja oblikuje normu, za Težaka je standardni jezik suprotno od toga. Težak ne smatra upotrebu normom, nego sebe. Budući da izvorni govornici spontano znaju »normu i propis i pravilo«, ne treba im podučavanje u standardnom jeziku, ali je zato Težaka potrebno podučiti što je to uopće standardni jezik. Potrebno ga je podučiti i kako se opisuje današnji jezik. Naime, Težak u čitavoj knjizi opisuje današnji jezik tako što kaže da se npr. neki pridjev »uvriježio u novije vrijeme, kako se može zaključiti i po ovim primjerima« (71), a onda dolaze primjeri koji pokazuju da je njemu novije vrijeme 19. stoljeće i prva polovina 20. stoljeća jer navodi Gjalskog, Ivakića, Kosora, Car Emina. Uopće ne gleda današnje izvore. Govori o današnjem jeziku, a ne uzima u obzir jezik danas živih ljudi. Isto tako, govori o jeziku Hrvata, a ne uzima u obzir jezik onih 99% Hrvata koji nisu književnici.

Odbacivanje općeproširenih i neutralnih pa stoga standardnih riječi vidljivo je na mnogo mjesta u Težakovoj knjizi. On je i protiv *dugmeta*, zalaže se za *puce* (40). Protiv *dugmeta* je jer se ono koristi i u Srbiji: »Znam da u Srbiji vrstu harmonike zovu dugmetarom«. Ali u Srbiji zovu i mamu *mamom*, tatu *tatom*, sestru *sestrom*, brata *bratom* itd. Znači da nam predstoji izbacivanje svih tih riječi ako se držimo Težakovog kriterija, na što nas on svesrdno potiče, prekoravajući zagovornika dugmadi i protivnika pucadi na sljedeći način: »Čudni smo mi Hrvati. Rado se prsimo svojim hrvatstvom, ali ako treba birati između svoje osobne navike ili zajedničkog interesa vrlo rado prihvaćamo svoje osobno makar i nehrvatsko bilo« (40-41). Kako »svoje osobno« kad milijuni Hrvata koriste dugme? Isto tako, kako nehrvatsko kad ga većina Hrvata koristi. Težak je protiv riječi koje su općeproširene kod Hrvata. Sve u ime nekog »zajedničkog interesa« koji ne definira i ne kaže u čemu se on sastoji. Taj »zajednički interes« bi očito trebao biti pravljenje razlika naspram jezika u Srbiji. Ali ne navodi ni što bismo dobili time. Jasno je da nema što navesti jer ionako već imamo sve čemu teži svaki nacionalni pokret - i naciju i državu. Osim toga, ni nacija ni država se ne dobivaju pravljenjem različitog jezika, jer kad bi tako bilo onda ne bi postojala ni američka nacija ni država, ni austrijska, ni brojne druge. Ono što se »dobiva« Težakovim »zajedničkim interesom« je da djecu u hrvatskim školama prisiljavaju da govore drugačije od svojih roditelja. Je li nam to zaista »zajednički interes«?

Težak se zalaže i za *glasovanje* protiv *glasanja*. Tuži se kako »pod utjecajem srpske jezične prakse [...] još su znatni otpori glasovanju« (145). To, međutim, nije točno: otpori su zbog hrvatske jezične prakse jer u Hrvatskoj je bilo uobičajeno *glasanje*. Kad bi srpska jezična praksa bila uzrok za današnje otpore u Hrvatskoj, onda bi po Težakovoj logici danas u Hrvatskoj trebali biti znatni otpori prema *kruhu*, *mrkvi*, *riži* jer u srpskoj jezičnoj praksi je *hleb*, *šargarepa*, *pirinač*. Uzrok otporu očito nije srpska jezična praksa, nego hrvatska, koju Težak, Babić i ostali žele nasilno promijeniti. A najlakši način da se prihvati njihova bezrazložna promjena je da dosadašnju praksu neistinито proglase srpskom: zna se da svaki dobar Hrvat mora zazirati od svega što bi moglo biti srpsko, pa makar to bio i vlastiti jezik. Tako će zazirati i od *oca*, *majke*, *brata*, *sestre* čim se Težak, Babić i ostali dosjete da su i te riječi dio srpske jezične prakse.

Kad se sve ovo ima u vidu, apsurdno je što Težak tvrdi da »prošla su vremena kada je hrvatska riječ bila sumnjiva, zazorna pa se i kažnjavala, čak i zatvorom« (41). Istina je suprotno: došla su ta vremena jer Težak i njemu slični mnoštvo riječi koje koristi većina Hrvata proglašavaju sumnjivima, zazornima i žele kažnjavati. A što se tiče prošlih vremena, spominje kažnjavanje zatvorom zbog upotrebe hrvatskih riječi, a ne navodi nijedan dokaz za to.

Kao što jeziku ne pristupa znanstveno nego ga koristi za širenje nacionalizma, tako ni pravopis ne gleda objektivnim očima znanstvenika nego je to za njega emocionalna i subjektivna bitka: Težak govori o »pravopisnim bojevima«, »tri sloja bojovnika«, »bojišnici«, gdje »iz prvih rovova gađaju *političari* i *politikanti*, češće nezalci nego li znalci, kojima obično nije ni do pravopisa ni do jezične kulture, nego, po staroj hrvatskoj navadi, navici ili običaju, navrću pravopisne pračke u političke obračune sukladno sa svojom strančarskom ideologijom« (43) - tu je sasvim lijepo opisao sebe, Babića i slične. Nastavlja kako se »primjerice, u vezi s jednim problemom pozivamo na svemoć navike, a odmah zatim nudimo prijedlog kojim se masovne navike podcjenjuju, pače i preziru« (43) - točno, upravo to rade Težak, Babić i ostali. Potcjenjuju masovnu naviku pisanja *neću* i zahtijevaju *ne ću*. Težak kaže da je »smutnja kada se još uvijek kolebamo među jezičnim dvostrukostima« (40), a sam je napravio dvostrukost tako što se zalagao da se uvede i *ne ću* pored ustaljenog *neću*. Uvođenje dvostrukosti mu je ionako bio samo prvi korak kako bi zatim prešao na drugi: zahtijeva jednostrukost, i to u obliku *ne ću*. Kaže kako je na natpis *neću ne ću* uzvratilo »ponesen njegovom žestinom« *ne ću neću* (42). Pritom zaboravlja da njegov supolemičar i on nisu u istoj situaciji jer Težak za razliku od svog supolemičara nameće

promjenu u obliku *ne ću* iako svi u Hrvatskoj, uključujući i samog Težaka do prije par godina, desetljećima ustaljeno pišu *neću*. Svjestan je da »česte mijene pravopisa doživljavaju se kao atentat na pravopisnu standardizaciju, a s time i na navike pisaca i čitatelja« (44), a svejedno pravi takve atentate. Žali se kako te pravopisne stvari »uzbudile su duhove« - pa da, on bi najradije da se svaki Babićev pravopisni prijedlog šutke prihvati. Tuži se »pravopis je podignut gotovo na razinu vitalnih interesa nacije« (42) - a on i Babić su ga podigli na tu razinu.

O Babiću i dr. piše da »su se sastavljači Hrvatskoga pravopisa u 5., prerađenom izdanju vratili hrvatskoj tradiciji i propisali rastavljeno pisanje *ne ću*« (48). Formalno se poziva na tradiciju, dok je u stvarnosti ruši jer hrvatska tradicija već desetljećima piše *neću*. To je očito čak i kod Težaka kad o današnjoj situaciji u školama kaže: »Budući da se i učitelji teško lišavaju svojih navika, najčešće ih učenici slijede pišući *neću*« (48). Priznajući da hrvatski učitelji imaju naviku pisati *neću* potvrđuje da je *neću* hrvatska tradicija. Uostalom, kaže i »tako su se naraštaji, posebice mlađi, od 1960. naovamo naviknuli pisati *neću*« (48). Kako bi razvio odbojnost prema pisanju *neću*, kaže da je *neću* rezultat »protuhrvatskom politikom nametnutih navika« iz 1960. jer je tada izišao pravopis kao rezultat Novosadskog dogovora i u njemu je bilo *neću*. Prešućuje da je Jonke jako pohvalno pisao o tom pravopisu, da je bio član komisije za njegovu izradu i da je bio jedan od dvojice urednika tog pravopisa. Znači da Težak Jonkeu pripisuje »protuhrvatsku politiku«. Zanimljivo je da na sljedećoj stranici u svojoj knjizi Težak čak pozitivno spominje Jonkea, pozivajući se na njega »nadam se da će se u stabilnoj Hrvatskoj napokon ustaliti i stabilniji hrvatski pravopis, i to u smislu krilatice Ljudevita Jonkea o elastičnoj stabilnosti«. Ovdje usput opet i politizira jer ubacuje »stabilnu Hrvatsku« i izokreće stvarnost predstavljajući sebe kao nekoga tko teži za stabilnim pravopisom, premda u praksi zastupa svako Babićevo destabiliziranje ustaljene pravopisne prakse.

Nastoji uvjeriti čitatelja da trebaju početi pisati odvojeno *ne ću* tako što priznaje da doduše »u novoštokavštini *ću* nije naglasnica, ali u narječnim govorima (osobito čakavskima i kajkavskim) može biti: *Češ iti? Ću.*« (47). Ako se čitatelj pita kakve to veze ima sa standardnim novoštokavskim jezikom i njegovim pravopisom, odgovor glasi: nikakve. Nego Težaku je potrebno da tu i tamo ubaci poneku »naglasnicu«, »narječne govore« i sl. kako bi napravio iluziju stručnosti i navodne stručne argumentacije. Računa da će kod publike koja nije lingvistički obrazovana ili nije navikla da kritički preispituje ono što čita, takav način pisanja imati učinak.

Politizira i Anić/Silićev pravopis jer se u njemu ne prave toliko umjetne razlike i više se poštuju navike hrvatskih govornika, a time i hrvatska

tradicija. Kaže da »pobjeda šest udruženih stranaka 2000. godine bila je poticajna za objavu« Anić/Silićevog pravopisa i »tako se Anić-Silićev pravopis, iako bez službenoga odobrenja za uporabu u školi, nametnuo konkurentom Babić-Finka-Moguševu« pravopisu (44). Upotrijebivši riječ »nametnuo« Težak sugerira u kontekstu dolaska na vlast udruženih stranaka da su ga one ipak nekako nametnule, iako činjenica da ga nisu odobrile za škole govori suprotno. Očito bi Težak silom htio Babićev pravopis prikazati žrtvom, iako je stvarnost sasvim drukčija: Babićev pravopis ima podršku vlade jer bez obzira kako se ta vlada mijenjala, čitavo vrijeme od početka 90-ih jedino Babićev pravopis ima odobrenje ministarstva za upotrebu u školama, što i sam Težak spominje (44).

Težakova preokupacija politiziranjem udružena je s teorijom o svjetskoj zavjeri i s krivotvorenjem povijesti kad govori o novoj noveli Güntera Grassa *Korakom raka*. O noveli je na njenim koricama navedeno da nobelovac pokazuje »kako prošlost i sadašnjost nacizma ne samo da nisu dokinute ili relativizirane, nego su i te kako uspjele sačuvati svoju mračnu pozornicu«. Težak zamjera što se u priči na jednom mjestu kaže da je junak Židov u daruvarskoj školi nakon 1. svj. rata »učio govoriti i srpski, no osjetio je i svakodnevnu mržnju spram Židova« i što se o potapanju njemačkog broda 1945. spominje da su njegovu posadu činili i hrvatski dobrovoljci: »ne pripisujući Grassu zločestu političku nakanu, koja se - hvala uspješnoj propagandi srpske kraljevske i komunističke Jugoslavije, da i ne spominjem Miloševiću Srbiju - poput raka, karcinoma, metastatično proširila i još širi Europom i svijetom, smatram da su i srpski jezik i hrvatski dobrovoljci u kontekstu Grassove antirasističke novele protuhrvatski. Naime lako je iz toga zaključiti da Hrvati nemaju svoj jezik, da su za Drugoga svjetskoga rata bili nacisti, a protužidovski nastrojani već prije« (60). Kad bi Težak bio imalo objektivan, vidio bi da Hrvati imaju jezik, ali isti onaj koji imaju i Srbi i Crnogorci i Bošnjaci. Također bi priznao povijesnu činjenicu da je za vrijeme Drugog svjetskog rata postojala fašistička tvorevina Nezavisna Država Hrvatska. Potvrdio bi i da ustaški pokret od samog osnutka 1929. godine, dakle već prije Drugog svjetskog rata, u svoje glavne neprijatelje pored Srba ubraja i Židove. Umjesto da se suoči s tim činjenicama, Težak traži i od drugih da zastupaju neistinitu tezu o različitim jezicima i da krivotvore povijest tvrdeći da NDH nije bila fašistička država: »Ne bi li u ovakvu slučaju prevoditelj, urednik, nakladnik ili tko drugi u njihovo ime uglednoga pisca upoznao s istinom o hrvatskom jeziku i o hrvatskom fašizmu i antifašizmu?«. Težak bi htio da je povijest bila drugačija nego što je bila, a kad ga čitanje novele podsjeti na stvarnost, onda on osuđuje novelu: »Iako je priča fikcijska,

zbog izrazitoga dokumentarističkoga pristupa takav joj odmak od povijesne faksije nije nužan ni u navedenim pojedinostima. Jer ovako ni težnja priče da se upozori na teško iskorjenjivi rasizam tada nije sasvim nevina« (60). Ovdje Težak sebi pripisuje »povijesnu faksiju«, a onome tko se ne slaže s njim pripisuje sumnjive političke nakane. Ponovo nema nikakvih dokaza za svoje tvrdnje pa primjenjuje ustaljenu metodu politiziranja svakoga tko podsjeti da je istina suprotno od onoga što Težak piše.

Analiza Težakove knjige pokazuje da u njoj ne treba tražiti znanja jer ona ne nudi ni znanstveni pristup jeziku ni povijesti niti bilo kojoj drugoj temi. Sastavljena je od iskrivljavanja povijesnih podataka, purističkog proganjanja riječi, desnopopulističkog uvjeravanja, politiziranja, pravljenja neutemeljenog straha o ugroženosti jezika, širenja teorije o svjetskoj zavjeri protiv hrvatske nacije, učvršćivanja sheme o Srbima kao dežurnim krivcima, građenja mita o vlastitom paćenstvu. Sve su to temeljna obilježja nacionalizma. Težak kao ni ostali autori takvih knjiga ne raspolaže ni osnovnim lingvističkim znanjima pa tako ne zna ni što je to standardni jezik. Dok je u lingvistici standardni jezik ono što je najproširenije i neutralno u upotrebi, Težak nastoji kao standardni jezik predstaviti svoje zabrane i naredbe koje su u suprotnosti s opće proširenom upotrebom i time u suprotnosti sa standardom. Na osnovi Težakovog pisanja donose se u Hrvatskoj zakoni o upotrebi standardnog jezika u medijima i udžbenicima. Oni pod standardom podrazumijevaju zabrane i naredbe iz Težakovih jezičnih savjetnika. To znači da hrvatski zakoni o obaveznoj upotrebi standardnog jezika u medijima i udžbenicima u stvari zabranjuju upotrebu standardnog jezika u medijima i udžbenicima. Budući da Težakove knjige ne služe obrazovanju nego isključivo širenju jezičnog nacionalizma, potrebno je prozvati na odgovornost one koji njegove knjige objavljuju i preporučuju za škole jer mu time omogućuju da nesmetano usađuje nacionalizam u nove generacije.